

Marlena Gołębiowska, Łukasz Lewkowicz

Inicjatywa Trójmorza przed szczytem w Bukareszcie: oczekiwania i perspektywy

6-7 września 2023 r. w Bukareszcie odbędzie się ósmy szczyt Inicjatywy Trójmorza (*The Three Seas Initiative, 3SI*). W trakcie spotkania mogą zostać podjęte decyzje kluczowe dla wyznaczenia kierunku rozwoju tej platformy współpracy regionalnej w najbliższych latach: od zacieśnienia współpracy w zakresie bezpieczeństwa przez potencjalne rozszerzenie 3SI o nowe państwa po wprowadzenie nowych instrumentów finansowych.

Promowanie regionalnego bezpieczeństwa. Wojna rosyjsko-ukraińska oraz napięcia na granicy z Białorusią rzucają nowe światło na potrzebę zacieśnienia współpracy w zakresie bezpieczeństwa także w ramach Inicjatywy Trójmorza. 3SI, początkowo skoncentrowana głównie na aspektach gospodarczych i infrastrukturalnych, nabiera dodatkowego znaczenia jako platforma do budowania regionalnego bezpieczeństwa i stabilności. Bez wątpienia tematyka ta będzie jedną z kluczowych podczas tegorocznego szczytu w Bukareszcie, co znajduje swoje odzwierciedlenie już w samym jego hasle, zaprezentowanym przez będącą organizatorem stroną rumuńską – „razem jesteśmy silniejsi” ([„Komentarze IEŚ”, nr 846](#)). Na agendzie znajdują się także na pewno kwestie pomocy dla Ukrainy oraz ewentualnego udziału 3SI w odbudowie tego państwa po zakończeniu wojny. Jednym z ważnych tematów może być wzrost znaczenia portów w Rumunii i Polsce, którymi możliwy jest eksport żywności z Ukrainy do Afryki i na Bliski Wschód. Dla gospodarzy szczytu istotne znaczenie mają także dwa strategiczne projekty infrastrukturalne 3SI – szlak drogowy Via Carpatia i kolejowy Rail-2-Sea. Niewątpliwie tematem rozmów na szczycie będzie również kontynuowanie działań na rzecz dywersyfikacji dostaw surowców energetycznych, a także cyberbezpieczeństwo regionu.

Instytucjonalizacja współpracy w ramach 3SI. Dotychczasowa działalność 3SI była organizowana głównie w formie „od szczytu do szczytu”. Oznacza to, że główne decyzje i inicjatywy były omawiane i zatwierdzane na corocznych szczytach głów państw. Jednak w miarę rozwoju 3SI w dyskursie publicznym pojawiają się postulaty usystematyzowania tej współpracy. Krok w tym kierunku został już podjęty podczas szczytu w Sofii w 2021 r. poprzez wprowadzenie formatu „szerpów” prezydenckich, opierającego się na konsultacjach krajowych koordynatorów ds. Inicjatywy Trójmorza. Dyskutuje się także nad dwoma innymi potencjalnymi rozwiązaniami: wprowadzeniem formalnej rocznej prezydencji lub utworzeniem stałego sekretariatu. Formalna prezydencja miałaby na celu zwiększenie roli 3SI na arenie międzynarodowej, dając jednemu z państw członkowskich mandat do koordynacji działań i reprezentowania 3SI na zewnątrz. Z kolei stały sekretariat mógłby zapewnić niezbędną strukturę organizacyjną, koordynować podejmowane działania i monitorować ich postępy pomiędzy kolejnymi szczytami.

Określenie statusu państw 3SI. Rozwój 3SI jako formatu współpracy regionalnej wymaga jasnego zdefiniowania statusu państw w niego zaangażowanych. Do tej pory uczestnictwo było zarezerwowane dla państw członkowskich UE, co podkreślało wewnątrzunijny charakter 3SI. Za partnerów strategicznych Inicjatywy uznawano natomiast Stany Zjednoczone Ameryki, Republikę Federalną Niemiec oraz Komisję Europejską. Jednak podczas szczytu w Rydze w 2022 r. wprowadzono nowy status dla Ukrainy – partnera uczestniczącego – otwierając tym samym drogę dla różnorodnych form zaangażowania ([„Komentarze IEŚ”, nr 639](#)). Stąd też konieczność doprecyzowania statusów „państwa uczestniczącego”, „partnera uczestniczącego” oraz „partnera strategicznego”.

Potencjalne rozszerzenie 3SI. Podczas szczytu w Bukareszcie prawdopodobnie podjęta zostanie decyzja o rozszerzeniu Inicjatywy o Grecję. Państwo to dostało zaproszenie do dołączenia do 3SI już w 2015 r., ale ówczesny

lewicowy rząd Aleksisa Tsiprasa (Syriza) ze względu na trwający w tym okresie kryzys ekonomiczny nie zdecydował się na to. Przełomowe znaczenie dla relacji Grecja-3SI miał udział prezydent Ekaterini Sakielaropulu w szczycie Inicjatywy w Sofii w 2021 r. Zainteresowanie współpracą trójmorską wykazuje również centroprawicowy rząd Kiriakosa Mitsotakisa (Nowa Demokracja), który deklaruje realizację wspólnych projektów z państwami regionu w obszarach energetyki i infrastruktury, głównie dotyczących połączeń kolejowych i drogowych. Rozszerzenie 3SI o Grecję zapowiedział także na spotkaniu z dyplomatami pod koniec sierpnia 2023 r. gospodarz szczytu w Bukareszcie – prezydent Rumunii Klaus Iohannis. Decyzja ta ze względu na toczącą się wojnę na Ukrainie ma istotne znaczenie geostrategiczne – z uwagi na wykorzystanie przez NATO portu w Aleksandropolis oraz ważnego gospodarczo i militarnie szlaku komunikacyjnego Via Carpatia, który ma się kończyć w porcie w Salonikach. Ponadto dla strony rumuńskiej ważny jest również rozwój współpracy z Mołdawią. W związku z tym należy się spodziewać działań na rzecz nadania temu państwu statusu partnera uczestniczącego 3SI. Biorąc pod uwagę także wsparcie Rumunii dla Gruzji oraz państw Bałkanów Zachodnich w procesie integracji w ramach UE i 3SI, niewykluczone jest rozszerzenie współpracy pomiędzy 3SI a kolejnymi państwami.

Nowy instrument finansowy. Przed szczytem anonsowana jest możliwość utworzenia nowego funduszu w ramach 3SI – Funduszu Innowacji (*Innovation Fund*). Jego ostateczna struktura i zakres działania pozostają tematem rozmów. W praktyce taki fundusz mógłby działać na kilku płaszczyznach: finansować innowacyjne projekty, wspierać rozwój infrastruktury technologicznej niezbędnej dla innowacji czy też pełnić rolę platformy łączącej kluczowych graczy w ekosystemie innowacji – przedsiębiorców, naukowców i decydentów. Ponadto mógłby działać w ścisłej współpracy z istniejącym Funduszem Inwestycyjnym 3SI ([„Komentarze IEŚ”, nr 896](#)), aby zapewnić komplementarność i synergię między różnymi działaniami w ramach 3SI. Przy czym istotne jest zabezpieczenie właściwego finansowania dla tego typu funduszu.

Kluczowe zagadnienia na Forum Biznesowym 3SI. Forum Biznesowe, towarzyszące corocznym szczytom Inicjatywy Trójmorza, koncentruje się na zagadnieniach istotnych dla rozwoju regionu. Podczas tegorocznego Forum Biznesowego w obszarze energetyki dominować ma tematyka dekarbonizacji i odnawialnych źródeł energii, energetyki jądrowej oraz potencjału wodoru jako nośnika energii. W obszarze transportu dyskusja ma się skupiać na modernizacji infrastruktury kolejowej i drogowej, natomiast w obszarze cyfrowym – na zagadnieniach związanych z cyberbezpieczeństwem oraz wdrażaniem sztucznej inteligencji. Dodatkowo jeden z paneli dyskusyjnych zostanie poświęcony perspektywom inwestycyjnym w regionie 3SI.

Wnioski

- Na tegorocznym szczycie 3SI w Bukareszcie może być podjętych kilka strategicznych decyzji dotyczących funkcjonowania tego formatu. W celu usprawnienia działania Inicjatywy istotna wydaje się dyskusja nad pewnym zakresem jego instytucjonalizacji. W tym momencie omawiane są dwa kierunki rozwoju współpracy trójmorskiej – wprowadzenie rocznej prezydencji oraz utworzenie sekretariatu. Otwarte pozostają pytania, czy taki sekretariat miałby siedzibę w jednym państwie, czy byłby mobilny, kto by go finansował i jaki miałby zakres działania. Ze względu na stale poszerzający się zakres podmiotowy 3SI ważne jest również doprecyzowanie statusu państw zaangażowanych w ten format. Być może niezbędne w tym celu będzie podpisanie w przyszłości statutu 3SI, który ureguluje tego rodzaju kwestie.
- Istotny jest również dalszy kierunek przedmiotowy działalności 3SI – czy ma to być format *stricte* gospodarczo-infrastrukturalny, czy jednak należy poszerzyć jego zakres o inne pola współpracy, np. bezpieczeństwo. Niewątpliwie należy kontynuować organizację Forum Biznesowego przy szczycie oraz podejmować wysiłki na rzecz pozyskiwania odpowiednich źródeł finansowania priorytetowych projektów infrastrukturalnych. W tym kontekście na uwagę zasługuje również zapowiadane powstanie Funduszu Innowacji. Interesującym pomysłem jest także włączenie do działalności 3SI przedstawicieli społeczeństwa obywatelskiego oraz naukowców i ekspertów. Niezbędne jest ponadto dalsze wzmocnienie komponentu rządowego, parlamentarnego i samorządowego w ramach 3SI.

- Nadanie w 2022 r. w Rydze statusu partnera uczestniczącego Ukrainie otworzyło dyskusję nad dalszym rozszerzeniem 3SI. W Bukareszcie prawdopodobnie przyjęta zostanie Grecja jako trzynaste państwo uczestniczące w Inicjatywie. Będzie to drugie po Austrii państwo tzw. „starej UE”. Jego wejście do 3SI umożliwi Inicjatywie dostęp do wschodniej części Morza Śródziemnego i stworzy *de facto* „Czteromorze”. Obecność Grecji w 3SI pozwoli na realizację wielu strategicznych projektów infrastrukturalnych i energetycznych w Europie Południowo-Wschodniej. Ponadto można się spodziewać, że Rumunia będzie również dążyła do pogłębienia dialogu 3SI z Mołdawią, ale także z Gruzją i państwami Bałkanów Zachodnich, zainteresowanymi integracją europejską.